

Hur lär man sig socialt arbete?

Ett utrednings- och bedömningsinstrument eller ett behandlingsprogram blir inte bättre än dess utövare. Socialt arbete, de vardagliga mötena och situationerna som är arbetets kärna, lär man sig genom att träna, skriver Anders Arnsvik, socionom och master i socialt arbete.

Enkelt uttryckt är målet med det sociala arbetet som bedrivs inom socialtjänstens Individ- och familjeomsorg att i samverkan med individer och familjer vägleda och stödja dem att själva finna vägar att förändra sin livssituation. I socialtjänstlagens (SoL) portalparagraf, som alltså är giltig, uttrycks målet på följande sätt;

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor samt aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänstlagen skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupper egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Lagstiftningen har en tydlig ambition och viljeinriktning. Avsikten med den här artikeln är inte att problematisera kring huruvida samhället lever upp till detta åtagande eller inte. Jag vill istället belysa "hantverket socialt arbete". Hantverket, eller kalla det, det mellanmännsliga spelet, är nog så viktigt för att kunna utföra uppdraget som socialsekreterare.

Diskussionerna om "hantverket socialt arbete" har under de senaste cirka 20 åren främst fokuserat på behovet att tillföra verksamhetsområdet ny kunskap. Evidensbaserad praktik,

manualer, intervjutekniker, utrednings- och bedömningsinstrument, för att nämna några begrepp, har lanserats som medel att utveckla arbetet. Men, är det lösningen för ett verksamhetsområde som under många år dominerats av förändrade styrformer, ekonomi, omorganisationer och personalomsättning ?

Intentionerna att utveckla området genom olika verktyg är viktigt och bör inte på något sätt förringas. I jobbet som socialsekreterare behövs ständig kunskapspåfyllnad då verksamhetsområdet är kunskapsintensivt. Utvecklingsambitionerna skapar ett ramverk att förhålla sig till. Men socialt arbete handlar om möta människor som befinner sig i utsatta situationer och som av olika anledningar söker hjälp. Det handlar om att bemöta människor.

Bemötande är inte något man kan "läsa in sig på" utan det är något som man successivt tränas i och skolas in genom att möta klienter och hantera olika situationer. Det underlättar inskolningen om det i arbetsgruppen finns erfarna socialsekreterare som kan fungera som stöd. Det är via erfarna socialsekreterare som socionompraktikanter, nyanställda med begränsad eller ingen erfarenhet av yrkesområdet "lär sig socialt arbete i vardagen". I en given situation handlar det inte om att ha den rätta metoden till hands utan om att kunna handskas med situationen och vad den kräver just då. Grundläggande för ett optimalt lärande är att det finns ett kollegialt stöd och tillit, en fungerande organisation, att man som oerfaren i yrket får handledning och bekräftelse och inte minst att det är högt till tak i arbetsgruppen. Som socialsekreterare blir man aldrig fullärd i den praktiska utövningen, nya utmaningar och situationer måste hela tiden hanteras. Det man bygger upp successivt och över tid är en ökande trygghet i yrkesrollen. Det är då man även lär sig att handskas med motgångar.

Under mitt yrkesliv som socialsekreterare blev jag genom åren, med ökande erfarenhet som också skapade trygghet i

yrkesrollen, alltmer medveten om betydelsen av att kunna "kallprata", våga visa upp mig med mina fel och brister, våga vara privat utan att för den skull gå över gränsen. Inte minst erfor jag att det är viktigt att ibland använda humor som verktyg. Allt det nämnda måste naturligtvis hanteras med finesse och fingertoppskänsla men också utifrån situationen. I denna jordmån som socialsekreterare och klient tillsammans skapar, växer successivt och över tid en relation fram. En relation som kanske bär och som kan vara både hjälpsam och stödjande.

När dessa faser i relationsbyggandet passerats kan det bli möjligt att tillämpa de utbildningar man genomgått. I det sammanhanget handlar det om trovärdighet. Ett utrednings- och bedömningsinstrument eller ett behandlingsprogram blir inte bättre än dess utövare. Om man som socialsekreterare internaliserat utredningsverktygen och behandlingsprogrammen i sin repertoar av hjälpmedel och är trygg med hjälpmedlen, då ökar förutsättningarna för att de också kan vara till hjälp för klienten.

Ett parallellt spår till de strömmar av ny kunskap som sköljer över verksamhetsområdet är den erfarenhetsbaserade kunskap som byggs upp och bärs fram av socialsekreterare. Den byggs underifrån och utifrån det vardagliga arbetet. Kunskapen är tyst i den meningen att den sällan är vare sig formulerad eller dokumenterad och har därmed inte värderats. I den offentliga debatten om socialt arbete får denna kunskapsform oftast en underordnad betydelse. Till exempel har den akademiska forskningen inom området socialt arbete genom åren visat begränsat intresse för denna kunskap. De kommunägda forsknings och utvecklingsenheterna i Sverige som arbetar med individ- och familjeomsorgens frågor är de som främst stött på denna kunskapsform.

Jag vill peka på betydelsen av lokala förutsättningar som syftar till inskolning och träning i yrkesrollen som socialsekreterare. Med träning lär man sig det vardagliga

sociala arbetet det vill säga att bemöta människor och hantera situationer. Successivt byggs erfarenhet upp och med det följer ökande trygghet. De vardagliga mötena och situationerna som är det sociala arbetets kärna ligger bortom de statliga ambitionerna för verksamhetsområdet. För individ- och familjeomsorgen handlar det inte bara om att ta emot nya kunskaper, det handlar i lika stor utsträckning om att det finns praktiskt erfarna socialsekreterare och en fungerande lokal organisering som kan ta emot och använda kunskaperna.

Anders Arnsvik

Socionom och master i socialt arbete

Frilansskribent